

Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ.

Σκοταράς Νικόλαος, Σχ. Σύμβουλος ΠΕ12, Δρ Ε.Μ.Π.

Θ. Σιώκου 10, Αγία Παρασκευή, Αθήνα.

skotaras@sch.gr

Το μεγαλύτερο λάθος που γινόταν στη διδασκαλία κατά τους προηγούμενους αιώνες ήταν η αντιμετώπιση όλων των παιδιών ως παραλλαγών του ίδιου ατόμου. Ως αποτέλεσμα, οι εκπ/κοί θεωρούσαν, ότι ήταν λογικό να διδάσκουν στους μαθητές τα ίδια θέματα με τον ίδιο τρόπο.

Howard Gardner

Μόνο οι εκπ/κοί που χρησιμοποιούν ποικιλία διδακτικών μοντέλων θα επιτύχουν τη μεγιστοποίηση της επιτυχίας όλων των μαθητών ....Οι εκπ/κοί πρέπει να αξιοποιούν τις δυνατότητες των μαθητών και να μετριάζουν τις μαθησιακές τους αδυναμίες. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τη χρήση ποικίλων διδακτικών μεθόδων.

T. J. Lasley, T.J Matczynski

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σχολείο έχει την υποχρέωση να βοηθήσει κάθε μαθητή (άριστο, καλό, μέτριο ή «αδύνατο») να βελτιωθεί σύμφωνα με τις ειδικές ικανότητες και δυνατότητές του.

Κάθε μαθητής διαφοροποιείται ως προς:

- την ετοιμότητα (το σημείο εισόδου σε μια έννοια ή δεξιότητα, δηλ. τα «κενά» που έχει ο μαθητής)
- τα ενδιαφέροντα (η έλξη, η περιέργεια ή και το πάθος για ένα συγκεκριμένο θέμα ή δεξιότητα)
- το μαθησιακό προφίλ (ο τρόπος με τον οποίο μαθαίνει)

Συνήθως όμως ο προγραμματισμός του εκπαιδευτικού για τη διδασκαλία γίνεται με βάση το μέτριο μαθητή, οπότε:

α. Οι «αδύνατοι» μαθητές ακόμη και μετά από φιλότιμες προσπάθειες των εκπαιδευτικών, συνήθως μένουν «μόνοι» και εγκαταλείπουν.

β. Οι άριστοι μαθητές βαριούνται, επειδή εργάζονται σε θέματα, που ήδη κατέχουν.

Αυτό το βασικό διαχρονικό μειονέκτημα έρχεται να εξαλείψει η διαφοροποιημένη διδασκαλία και να βοηθήσει όλους τους μαθητές βελτιώνοντας την απόδοσής τους.

Ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει διαφοροποίηση στη διδασκαλία του, έχει διαγνώσει τη διαφορετικότητα των μαθητών του και διδάσκει με τρόπους, που βοηθούν όλους τους μαθητές.

Διαφοροποίηση της διδασκαλίας δεν σημαίνει, ότι ο εκπ/κός πρέπει να διαφοροποιεί το κάθε τι για τον κάθε μαθητή κάθε ημέρα. Αυτό εκτός από αδύνατο θα ήταν και καταστροφικό για την συνοχή της τάξης. Διαφοροποίηση σημαίνει ότι ο εκπ/κός επιλέγει στην πορεία της διδασκαλίας κάποιες στιγμές για διαφοροποίηση στηριζόμενος σε έγκαιρη διάγνωση αλλά και αξιολόγηση.

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία δεν είναι απλά μια μοντέρνα καινοτομία, αλλά το φυσικό επακόλουθο της γνώσης που έχουμε σήμερα, για τον τρόπο που μαθαίνουν οι μαθητές.

Λέξεις κλειδιά : διαφοροποίηση, διδασκαλία, τάξη

Εισαγωγή

Κατόπιν πλήθους ερευνών στην διεθνή εκπ/κή κοινότητα έχουν επικρατήσει οι τάξεις μικτής ικανότητας. Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας στην τάξη είναι σήμερα ίσως ο κρισιμότερος παράγοντας για την αποτελεσματική διδασκαλία σε ανομοιογενείς τάξεις. Όμως είναι γνωστό, ότι σε κάθε τάξη συνυπάρχουν :

- Μαθητές με προχωρημένες δεξιότητες, που κάθονται μαζί με μαθητές χαμηλών δεξιοτήτων, που προσπαθούν με αγωνία να τα καταφέρουν.
- Μαθητές με πλούσιες εμπειρίες και λεξιλόγιο μαζί με άλλους που έχουν μόνο τις εμπειρίες της γειτονιάς τους και φτωχό λεξιλόγιο.
- Μαθητές διαφορετικών πολιτισμών.
- Μαθητές με διαφορετικά ενδιαφέροντα, διαφορετική ετοιμότητα, και διαφορετικού τρόπου μάθησης (μαθησιακού στυλ).

Το σχολείο έχει την υποχρέωση να βοηθήσει κάθε μαθητή να βελτιωθεί σύμφωνα με τις ικανότητες και δυνατότητές του. Συνήθως όμως οι μαθητές θα διδαχθούν από ένα εκπ/κό, που θα τους αντιμετωπίσει σαν να είναι όλοι ίδιοι, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τη διαφορετικότητα του καθενός. Οι περισσότεροι εκπ/κοί προγραμματίζουν τη διδασκαλία τους βασισμένοι στον μέτριο μαθητή, όπου οι «αδύνατοι» μαθητές συνήθως μένουν μόνοι και εγκαταλείπουν ενώ οι άριστοι μαθητές βαριούνται, επειδή εργάζονται σε θέματα που ήδη κατέχουν. Ορισμένοι εκπ/κοί, στη χειρότερη κατά τη γνώμη μου εκδοχή, ασχολούνται μόνο με τους καλούς μαθητές (άλλωστε τότε η διδασκαλία είναι σαφώς μία εύκολη υπόθεση σε σχέση με την κοπιαστική προσπάθεια βελτίωσης των «αδύνατων» μαθητών), χωρίς να προσφέρουν ουσιαστική βοήθεια στους άλλους.

Αυτά τα βασικά διαχρονικά προβλήματα του τρόπου διδασκαλίας έρχεται να επιλύσει η διαφοροποιημένη διδασκαλία, που υπόσχεται να βοηθήσει όλους τους μαθητές.

Ορισμοί

Από την εισαγωγή νομίζω, ότι εύκολα μπορεί κάποιος, να συνάγει ένα απλό ορισμό της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Διαφοροποιημένη διδασκαλία είναι η προσοχή εκ μέρους, του εκπ/κού στις μαθησιακές ανάγκες ενός συγκεκριμένου μαθητή ή μικρής ομάδας μαθητών, σε αντίθεση με τη διδασκαλία κατά την οποία οι μαθητές αντιμετωπίζονται ως να είναι όμοιοι μεταξύ τους. Σημαίνει διδασκαλία, που ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες όλων των μαθητών.

Διαφοροποίηση της διδασκαλίας δεν σημαίνει ότι ο εκπ/κός πρέπει να διαφοροποιεί το κάθε τι για τον κάθε μαθητή κάθε ημέρα. Αυτό εκτός από αδύνατο να γίνει θα ήταν και καταστροφικό για τη συνοχή της τάξης. Η διαφοροποίηση απαιτεί ευελιξία τόσο στην πολυπλοκότητα μιας εργασίας όσο και στους τρόπους εργασίας, ώστε διαφορετικοί μαθητές να βρίσκουν τη διδασκαλία κατάλληλη για αυτούς.

Τι σημαίνει διαφοροποιημένη διδασκαλία:

Είναι γνωστό, ότι κάθε οικογένεια με παιδιά έχει να αντιμετωπίσει τη διαφορετικότητα του κάθε παιδιού. Ένα παιδί είναι δειλό και φοβάται π.χ να οδηγήσει ποδήλατο, ένα άλλο παιδί είναι τολμηρό αλλά ταυτόχρονα και επιθετικό. Τέτοιου είδους ιδιαιτερότητες των παιδιών είναι πάρα πολλές (π.χ ένα παιδί τρώει όλα τα φαγητά, ενώ άλλο τρώει πολύ λίγα, ένα παιδί είναι κοινωνικό άλλο δε θέλει πολλές παρέες, ένα διατηρεί με τάξη το δωμάτιό του, άλλο είναι ακατάστατο κ.λ.π).

Οι περισσότεροι γονείς διατηρούν φυσικά συγκεκριμένες αρχές ανατροφής των παιδιών τους, αλλά ο τρόπος εφαρμογής αυτών των αρχών αλλάζει, εφόσον κάθε παιδί έχει διαφορετικές ανάγκες και απαιτεί διαφορετικό τρόπο προσέγγισης.

Αν μεταφερθούμε τώρα σε μία αίθουσα διδασκαλίας, όπου κάθε εκπ/κός υποχρεούται να διδάξει σε πολλούς μαθητές, όπου κανένας δεν είναι όμοιος με έναν άλλο, αμέσως καταλαβαίνουμε την αναγκαιότητα της διαφορετικότητας στη διδασκαλία.

Στόχος των εκπ/κών είναι να μεγιστοποιήσουν την ικανότητα κάθε μαθητή, διδάσκοντας με τρόπους που βοηθούν τους μαθητές να καλύψουν τα κενά στις γνώσεις και δεξιότητες και να βοηθήσουν κάθε μαθητή να αναπτυχθεί όσο το δυνατό περισσότερο και με γρηγορότερο ρυθμό στα πλαίσια των δυνατοτήτων του.

Άρα όπως οι γονείς έχουν συγκεκριμένες αρχές ανατροφής των παιδιών τους και προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες κάθε παιδιού για να τις εφαρμόσουν, έτσι και ο εκπ/κός έχει κάποια Προγράμματα Σπουδών, που για να τα εφαρμόσει με αποτελεσματικότητα, πρέπει να διαφοροποιήσει τη διδασκαλία του ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών.

Η εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην τάξη είναι δύσκολη υπόθεση, όχι όμως ακατόρθωτη όπως θα δούμε, επειδή πρέπει να δίνει τη δυνατότητα :

- στον προικισμένο μαθητή να προχωρήσει βαθύτερα.
- στον «αδύνατο» μαθητή να «στηριχθεί» και να αρχίσει ανοδική πορεία.
- στον κάθε άλλο μαθητή να βελτιωθεί.

Τέλος η διαφοροποίηση της διδασκαλίας βασίζεται σε έγκαιρη και έγκυρη διάγνωση αλλά και σε συνεχή αξιολόγηση των μαθητών.

Θεωρητικό υπόβαθρο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία δεν είναι απλά μια μοντέρνα καινοτόμος μέθοδος διδασκαλίας, αλλά το φυσικό επακόλουθο της γνώσης που έχουμε σήμερα, για τον τρόπο που μαθαίνουν οι μαθητές. Οι γνώσεις αυτές έχουν προέλθει στην εκπ/κή κοινότητα τόσο από την ανάπτυξη της ψυχολογίας με μελέτες και έρευνες για τον ανθρώπινο εγκέφαλο, όσο και από επιστημονικές παρατηρήσεις στις αίθουσες διδασκαλίας. Όλες αυτές οι έρευνες μας «οδηγούν με ασφάλεια» προς τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Είναι γνωστό, ότι κάθε μαθητής διαφοροποιείται ως προς :

- **την ετοιμότητα** (ετοιμότητα είναι το σημείο εισόδου ενός μαθητή σε μία συγκεκριμένη έννοια ή δεξιότητα).
- **το ενδιαφέρον** (ενδιαφέρον είναι η έλξη, η περιέργεια ή ακόμη και το πάθος ενός μαθητή για ένα συγκεκριμένο θέμα ή δεξιότητα).
- **το μαθησιακό προφίλ** (μαθησιακό προφίλ είναι ο τρόπος, που ο μαθητής μαθαίνει και μπορεί να διαμορφωθεί από τον τύπο της νοημοσύνης, το φύλο, πολιτισμικό περιβάλλον κ.λ.π).

Η ψυχολογία και η σύγχρονη έρευνα για τον εγκέφαλο υποστηρίζουν, ότι τα άτομα μαθαίνουν σύμφωνα με την **ετοιμότητά** τους.

Οι εργασίες πρέπει να είναι στο κατάλληλο επίπεδο δυσκολίας έτσι ώστε να είναι και να παραμένουν παρωθητικές. Εργασίες που είναι πολύ εύκολες, γίνονται ανιαρές ενώ εργασίες που είναι πολύ δύσκολες προκαλούν απογοήτευση. (National Research Council, 1999).

Ο Ρώσος ψυχολόγος Lev Vygotsky εξηγεί, ότι μέχρι ενός σημείου το παιδί είναι σε θέση να λειτουργήσει εντελώς ανεξάρτητα για να κατανοήσει μια δεξιότητα ή μία έννοια. Πέρα από αυτό το σημείο το παιδί δεν μπορεί να προχωρήσει μόνο του. Όταν όμως ένας εκπ/κός προσφέρει βοήθεια ή στηρίζει το παιδί, τότε το παιδί μπορεί να προχωρήσει στην επόμενη περιοχή και να επιτύχει. Την περιοχή αυτή την ονόμασε

«ζώνη εγγύτατης ανάπτυξης». Μέσα σ' αυτήν τη ζώνη πραγματοποιείται η νέα μάθηση, όταν δηλαδή η εργασία είναι λίγο πιο δύσκολη για το επίπεδο του παιδιού, αλλά που με τη βοήθεια του εκπ/κού οδηγείται στην επιτυχία. Αν αυξηθεί ακόμα περισσότερο ο βαθμός πολυπλοκότητας μιας εργασίας, τότε το παιδί απογοητεύεται και δεν μπορεί να προχωρήσει ούτε με τη βοήθεια του εκπ/κού.

Με την επανάληψη κύκλων της ζώνης εγγύτατης ανάπτυξης κατανοούμε νέες ιδέες, αποκτούμε νέες δεξιότητες και γινόμαστε ολοένα και περισσότερο ανεξάρτητοι στη σκέψη και στην επίλυση προβλημάτων.

Εξαιτίας αναπτυξιακών, αλλά και εμπειρικών διαφορών, δεν έχουν όλα τα παιδιά της ίδιας ηλικίας τις ίδιες ζώνες εγγύτατης ανάπτυξης σε σχέση με την κατανόηση μιας έννοιας ή την ανάπτυξη μιας δεξιότητας.

Αποκαλύπτοντας τη φυσιολογία πίσω από τη ψυχολογία, οι ερευνητές του εγκεφάλου (Howard 1994, Jensen 1998) εξηγούν, ότι η μάθηση επέρχεται, όταν ο μαθητής δε βιώνει ούτε ανία, ούτε φόβο. (δηλ. ούτε όταν οι εργασίες είναι υπέρμετρα δύσκολες, ούτε όταν είναι πολύ εύκολες).

Οι ψυχολόγοι επίσης υποστηρίζουν, ότι το **ενδιαφέρον** είναι το άνοιγμα της πόρτας για μάθηση. Η σύνδεση του ενδιαφέροντος ενός μαθητή με τα κίνητρα μπορεί να γίνει ένας ακαταμάχητος παράγοντας μάθησης. Το ενδιαφέρον κάνει τις εργασίες ικανοποιητικές και προκλητικές για τον καθένα. Οι επιλογές που βασίζονται στο ενδιαφέρον δημιουργούν εσωτερικά κίνητρα.

Άλλοι επιστήμονες (Csikszentmihalyi και Csikszentmihalyi 1988) προτείνουν τη θεωρία της συνεχούς ροής ιδεών μιας κατάστασης πλήρους απορρόφησης που προέρχεται από μια δραστηριότητα, που ικανοποιεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο μαθητής που μετέχει σ' αυτή χάνει την αίσθηση του χρόνου, της κούρασης και οτιδήποτε άλλου πλην της ίδιας της δραστηριότητας.

Σε ότι αφορά τον τρόπο που μαθαίνουμε, δηλ. το **μαθησιακό προφίλ** υπάρχουν πολλές και αξιόλογες έρευνες και μελέτες.

Η Dunn (1996) εισηγείται τέσσερις κατηγορίες μαθησιακού προφίλ:

Περιβαλλοντικό, συναισθηματικό, κοινωνιολογικό και φυσικό.

Η επίδοση του μαθητή μπορεί να επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες όπως : ησυχία και ο απαλός ήχος, έντονος φωτισμός ή χαμηλός, τυπικός ή άτυπος τρόπος καθίσματος, παρατεταμένη εστίαση προσοχής ή μικρότερες περιόδους συγκέντρωσης, τρόπος αντίληψης (ακουστικός, οπτικός, κινησιαισθητικός), ώρα της ημέρας για μάθηση, σχέση με συνομηλίκους, βαθμός κινητικότητας κλπ.

Στο θέμα της πολλαπλής νοημοσύνης ο Howard Gardner (1983) μας παρουσίασε τους οκτώ τύπους νοημοσύνης (γλωσσικός, λογικομαθηματικός, οπτικός-χωροταξικός, κινησιαισθητικός, μουσικός, διαπροσωπικός, ενδοπροσωπικός, φυσιογνωστικός) και ο Robert Sternberg (1985) μας παρουσίασε τους τρεις τύπους νοημοσύνης (αναλυτικός, δημιουργικός και πρακτικός)

Επίσης και οι δύο πιστεύουν, ότι οι άνθρωποι λειτουργούν σε περισσότερα του ενός επίπεδα νοημοσύνης, ενώ προτιμούν συνήθως ένα. **Άρα εισηγούνται, ότι η διδασκαλία για να είναι αποδοτική πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον προτιμητέο τύπο νοημοσύνης του ατόμου.**

Οι R. Felder (καθ. Παν/μίου) και η L. Silverman (καθ. Παν/μίου, εκπ/κή ψυχολόγος), αξιοποιώντας πολύχρονες έρευνες, μελέτησαν τους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές μαθαίνουν και τους συσχέτισαν με τους τρόπους που οι εκπ/κοί διδάσκουν (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΤΡΟΠΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ :		ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΚΠ/ΚΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ :	
ΑΝΤΙΛΗΨΗ	ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΑΚΟΣ ΔΙΑΙΣΘΗΤΙΚΟΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΑΦΗΡΗΜΕΝΟΣ
ΠΡΟΣΛΗΨΗ	ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΚΟΥΣΤΙΚΟΣ	ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	ΟΠΤΙΚΟΣ ΛΕΚΤΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ	ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ	ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟΣ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΑΘΗΤΙΚΟΣ
ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ	ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΚΟΣ ΟΛΙΣΤΙΚΟΣ	ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ	ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΚΟΣ ΟΛΙΣΤΙΚΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μεταξύ των συνηθέστερων τρόπων μάθησης των μαθητών και των παραδοσιακών μορφών διδασκαλίας των εκπ/κών εμφανίζεται σοβαρή δυσαρμονία, με συνέπεια οι μαθητές να:

- Βαριούνται στο μάθημα.
- Γίνονται απρόσεκτοι.
- Έχουν χαμηλές επιδόσεις.
- Απογοητεύονται.

Ορισμένες φορές εγκαταλείπουν το σχολείο.

*Όλες οι παραπάνω έρευνες, μαζί με αρκετές άλλες, τονίζουν ότι οι μαθητές διαφέρουν μεταξύ τους και ότι οι εργασίες που τους αναθέτουν οι εκπ/κοί πρέπει να αντιστοιχούν με τα τρία χαρακτηριστικά τους, **την ετοιμότητα, το ενδιαφέρον και τον τρόπο που μαθαίνουν καλύτερα.***

Βασικές αρχές για αποτελεσματική διαφοροποίηση.

Ορισμένες από τις βασικές αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας είναι οι ακόλουθες:

1. Ο εκπ/κός επικεντρώνεται στα ουσιώδη.
Ο εκπ/κός επιλέγει τους βασικούς στόχους κάθε ενότητας, βασιζόμενος στις συγκεκριμένες συνθήκες της τάξης, και φροντίζει αφενός να βοηθήσει τους

- «αδύνατους» μαθητές στην κατάκτηση των στόχων, αφετέρου να εμβαθύνουν οι προχωρημένοι μαθητές σε πολυπλοκότερα θέματα.
2. Ο εκπ/κός ανταποκρίνεται στη διαφορετικότητα των μαθητών.
Οι εμπειρίες, οι πολιτισμικές καταβολές, το φύλο, οι γενετικοί κώδικες και η νευρολογική μας κατασκευή επηρεάζουν τον τρόπο, που μαθαίνουμε. Ο εκπ/κός προσπαθεί να διαγνώσει τη διαφορετικότητα των μαθητών του, τους οποίους αποδέχεται ως έχουν, και προσπαθεί να τους βελτιώσει στον ανώτατο δυνατό βαθμό.
  3. Η τάξη στην οποία γίνεται διαφοροποίηση της εργασίας είναι ευέλικτη.
Ο εκπ/κός γνωρίζει, ότι για να επιτύχει τους στόχους του μπορεί να μεταβάλλει το χρόνο, τα διδακτικά μέσα, τους τρόπους διδασκαλίας, τους τρόπους ομαδοποίησης, τους τρόπους αξιολόγησης κ.λ.π, ώστε να έχει θετικό αποτέλεσμα.
  4. Η διαφοροποίηση στηρίζεται στη συνεχή και αποτελεσματική αξιολόγηση των αναγκών του μαθητή.
Σε μία τάξη οι διαφορές των μαθητών είναι αναμενόμενες, σεβαστές και λαμβάνονται ως βάση για τον προγραμματισμό της διδασκαλίας. Ο εκπ/κός πρέπει συνεχώς να γνωρίζει σε ποιο σημείο βρίσκονται οι μαθητές σε σχέση με τους μαθησιακούς στόχους. Επίσης πρέπει να επεξεργάζεται κάθε πληροφορία σχετική με τους μαθητές, ώστε να τους κατανοήσει και να τους βοηθήσει προσαρμόζοντας της διδασκαλία του.
  5. Ο εκπ/κός διαφοροποιεί το περιεχόμενο, τη διαδικασία και το αποτέλεσμα.
Με την αξιοποίηση της αξιολόγησης ο εκπ/κός διαφοροποιεί τη διδασκαλία του, ως προς :
    - Το περιεχόμενο, που περιλαμβάνει γνώσεις, έννοιες, δεξιότητες και υλικά μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η μάθηση
    - Τη διαδικασία μάθησης, δηλ. τις δραστηριότητες που έχουν οργανωθεί, ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν τις βασικές έννοιες και πληροφορίες.
    - Το αποτέλεσμα που είναι ο τρόπος, που οι μαθητές δείχνουν τι έμαθαν και πώς μπορούν να διευρύνουν περισσότερο αυτό που έμαθαν.
  6. Όλοι οι μαθητές εργάζονται με αξιόλογες δραστηριότητες και μαθησιακές διευθετήσεις.
Κάθε μαθητής σε αίθουσα που εφαρμόζεται διαφοροποιημένη διδασκαλία πρέπει τον περισσότερο χρόνο να βρίσκει την εργασία του ελκυστική. Η διαφοροποίηση δεν προϋποθέτει υποχρεωτικά διαφορετικές εργασίες για τον κάθε μαθητή, αλλά αρκετή ευελιξία στην πολυπλοκότητα της εργασίας, τους τρόπους εργασίας και τους τρόπους έκφρασης, ώστε διαφορετικοί μαθητές να βρίσκουν στις περισσότερες περιπτώσεις τη μάθηση κατάλληλη γι' αυτούς.
  7. Οι μαθητές και οι εκπ/κοί είναι συνέταιροι στη μάθηση.
Όπως κάθε ορχήστρα αποτελείται από άτομα, μικρές ομάδες, τμήματα και σολίστ, έτσι και η διαφοροποιημένη τάξη δομείται γύρω από άτομα, διάφορες μικρές ομάδες και την τάξη ως σύνολο. Όλοι εργάζονται, για να μάθουν να εκτελούν το δικό τους ρόλο και να οδηγηθούν σε ένα καλό αποτέλεσμα. Στις τάξεις που εφαρμόζεται διαφοροποίηση, οι εκπ/κοί και οι μαθητές συνεργάζονται με διάφορους τρόπους, φυσικά πάντα με ηγέτη τον εκπ/κό. Άλλες φορές όλη η τάξη εργάζεται ως σύνολο, σε άλλες περιπτώσεις οι μικρές ομάδες είναι πιο αποτελεσματικές. Κάποτε όλοι οι μαθητές χρησιμοποιούν τα ίδια υλικά (πχ ενημερωτικές φωτοτυπίες), άλλοτε ορισμένοι μαθητές χρησιμοποιούν διαφορετικά υλικά. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι μαθητές τελειώνουν μία εργασία στο τέλος μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, ενώ

σε άλλες δίνεται παράσταση χρόνου. Σε διαφοροποιημένη τάξη ο εκπ/κός χρησιμοποιεί ποικιλία διδακτικών στρατηγικών, που τον βοηθούν να επικεντρωθεί ή σε ολόκληρη την τάξη ή σε μικρές ομάδες ή και αν χρειαστεί ατομικά σε κάθε μαθητή. Ο στόχος είναι να ασχοληθούν οι μαθητές με βασικές έννοιες και δεξιότητες στο κατάλληλο επίπεδο δυσκολίας και με βάση τα ενδιαφέροντά τους.

Ο προγραμματισμός του εκπ/κού που εφαρμόζει διαφοροποίηση της διδασκαλίας.

Στην αίθουσα διδασκαλίας που γίνεται διαφοροποίηση της εργασίας ο εκπ/κός συντονίζει τα παρακάτω τρία στοιχεία με στόχο τη βελτίωση όλων των μαθητών:

1. τα χαρακτηριστικά των μαθητών
2. το αναλυτικό πρόγραμμα
3. τις διδακτικές στρατηγικές

1. Τα χαρακτηριστικά των μαθητών.

Τα χαρακτηριστικά των μαθητών, όπως αναφέρθηκε, είναι: η ετοιμότητα, το ενδιαφέρον και ο τρόπος που κάθε μαθητής μαθαίνει (μαθησιακό προφίλ).

Ετοιμότητα: Αν σε μια τάξη ένας μαθητής μπορεί να ολοκληρώσει μια εργασία, χωρίς να καταβάλει καμία προσπάθεια, πιθανόν να πάρει υψηλό βαθμό, αλλά δε θα μάθει. Εάν αντίθετα η εργασία βρίσκεται πολύ εκτός των δυνατοτήτων του, ο μαθητής δεν έχει καμία δυνατότητα να την ολοκληρώσει. Το αποτέλεσμα θα είναι η απογοήτευση και όχι η μάθηση. Ο εκπ/κός οφείλει έχοντας διαγνώσει (διαγνωστική αξιολόγηση) τα επίπεδα των μαθητών να προγραμματίζει εργασίες, που να ανταποκρίνονται στην ετοιμότητά τους.

Ενδιαφέρον : Ο εκπ/κός οφείλει να συνδέει το περιεχόμενο της διδασκαλίας με τα ενδιαφέροντα των μαθητών, όπου φυσικά αυτό είναι δυνατό, προκειμένου, να εμπλέξει το μαθητή στη διαδικασία της μάθησης. Επίσης ορισμένες φορές μπορεί να αναθέτει εργασίες ανεξάρτητες από το αναλυτικό πρόγραμμα σε μαθητές με ζωηρό ενδιαφέρον σε κάποιο θέμα, ή ακόμη και να αναπτύσσει νέα ενδιαφέροντα και οράματα στους μαθητές.

Μαθησιακό προφίλ: Εάν δεν είναι γνωστός στον εκπ/κό ο τρόπος που κάθε μαθητής μαθαίνει καλύτερα, είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να τον βοηθήσει. Κάποιοι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα, όταν συνεργάζονται, άλλοι όταν εργάζονται ατομικά. Ορισμένοι είναι απαγωγικοί, άλλοι επαγωγικοί. Αρκετοί μαθητές, ιδιαίτερα της Τεχνικής Εκπ/σης, δεν έχουν περάσει στο στάδιο της αφαιρετικής σκέψης, άλλοι το έχουν προσπεράσει κ.λ.π. Όλες αυτές τις ιδιαιτερότητες των μαθητών, πρέπει να έχει διαπιστώσει ο εκπ/κός, ώστε να ανταποκριθεί με επιτυχία στις δυνατότητες του κάθε μαθητή.

Άρα το πρώτο δύσκολο στάδιο στον εκπ/κό που θέλει να εφαρμόσει διαφοροποιημένη διδασκαλία είναι να διαγνώσει (η διάγνωση βέβαια δεν είναι στατική αλλά δυναμική διεργασία) τα χαρακτηριστικά των μαθητών, τα οποία θα χρησιμοποιήσει ως βάση για τα δύο επόμενα στάδια, της μελέτης του αναλυτικού προγράμματος και της διδακτικής στρατηγικής, που θα ακολουθήσει.

2. Το αναλυτικό πρόγραμμα (Α.Π).

Υπάρχουν βασικά τρία στοιχεία του Α.Π που οι εκπ/κοί μπορούν να προσαρμόσουν στα χαρακτηριστικά των μαθητών: το περιεχόμενο, τη διαδικασία (δραστηριότητες) και τα αποτελέσματα.

Περιεχόμενο : Τις περισσότερες φορές οι εκπ/κοί διατηρούν σταθερό το περιεχόμενο του Α.Π και διαφοροποιούν τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές το κάνουν «κτήμα τους». Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις οι εκπ/κοί πρέπει να διαφοροποιήσουν την

εμβάθυνση, που θα προσδώσουν σε κάποιο θέμα του Α.Π αν διαπιστώσουν, ότι είναι ιδιαίτερα απαιτητικό ή το αντίθετο.

Η διαδικασία : Ο εκπ/κός μπορεί να προσαρμόσει τη διαδικασία ή τις δραστηριότητες που περιγράφονται στο Α.Π ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των μαθητών.

Τα αποτελέσματα: τα αποτελέσματα είναι ο τρόπος με τον οποίο οι μαθητές δείχνουν τι έμαθαν και πώς μπορούν να διευρύνουν περισσότερο αυτό που έμαθαν.

3. Διδακτικές στρατηγικές.

Θα περιγράψουμε την εργασία ενός επιτυχημένου προπονητή ενός ομαδικού αθλήματος. Τα παιδιά που προπονεί έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά: διαφορετική ηλικία, διαφορετική πολιτιστική και οικονομική κατάσταση, διαφορετικό ταλέντο στο άθλημα κ.λ.π. Συχνά προπονούνται όλοι μαζί π.χ στην αντοχή που χρειάζεται σε όλους τους αθλητές, αλλά ορισμένες φορές προπονούνται και ομαδικά (π.χ όλοι οι επιθετικοί μαζί ή οι αμυντικοί κ.λ.π) αλλά και ατομικά. Η ομάδα γίνεται συνεχώς καλύτερη, όταν κάθε παίκτης βελτιώνεται. Ο προπονητής διδάσκει σε όλους την τέχνη του αθλήματος, αλλά ο τρόπος που διδάσκει ποικίλει ανάλογα με τις ανάγκες κάθε παίκτη και τις ανάγκες της ομάδας ως σύνολο.

Αν ο εκπ/κός εφαρμόσει την ίδια στρατηγική με τον προπονητή τότε εφαρμόζει αποτελεσματικά διαφοροποιημένη εργασία στην τάξη. Το γήπεδο και το σχολείο είναι μηχανισμοί , που βοηθούν τους νέους να μάθουν για τη ζωή, ο προπονητής με το παιχνίδι και ο εκπ/κός με το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος. Ας παρακολουθήσουμε ορισμένα παραδείγματα, ώστε να κατανοηθεί καλύτερα τι σημαίνει διαφοροποίηση στην τάξη:

- σε ένα μαθητή αρέσουν τα εργαλεία και οι μηχανές, αλλά έχει δυσκολία στην ορθογραφία, το λεξιλόγιο και την ανάγνωση. Ο εκπ/κός τον βοηθάει να διευρύνει το λεξιλόγιό του όταν του αναθέτει εργασίες για μηχανές και εργαλεία. Έτσι ενισχύει την ορθογραφία του και την παρώθησή του για γραπτή έκφραση (διαφοροποίηση περιεχομένου με κριτήριο τα ενδιαφέροντα και την ετοιμότητα).

- Ορισμένοι μαθητές είναι ακουστικοί τύποι. Ο εκπ/κός τακτικά ηχογραφεί κείμενα σχετικά με το μάθημα, ώστε και αυτοί οι μαθητές να εξασφαλίζουν πληροφορίες με τον καλύτερο, γι' αυτούς τρόπο της ακρόασης. (διαφοροποίηση περιεχομένου για να ανταποκρίνεται στην ετοιμότητα και το μαθησιακό προφίλ των μαθητών).

- Ο Κώστας, η Μαρία και ο Γιώργος είναι «αδύνατοι» μαθητές, που χρειάζονται συνεχή στήριξη από τον εκπ/κό για να κατανοήσουν βασικές έννοιες και δεξιότητες. Ο Μανόλης, που είναι καλός μαθητής, έχει απουσιάσει στα τελευταία μαθήματα. Ο εκπ/κός τους τοποθετεί στην ίδια ομάδα, τους αναθέτει μία αρχική βασική εργασία και τους επισκέπτεται τακτικά στην τάξη, τους καθοδηγεί και παρακολουθεί από κοντά την εργασία τους (διαφοροποίηση με κριτήριο την ετοιμότητα).

Παράδειγμα διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας μέσα στην τάξη ξεκινάει από την περιστασιακή προσφορά βοήθειας σ' ένα μαθητή στο διάλειμμα ή στην υποβολή πρόσθετων δύσκολων ερωτήσεων σ' ένα προικισμένο μαθητή και καταλήγει στην οργανωμένη έγκαιρη διάγνωση (κύρια στην αρχή της χρονιάς) των ιδιαιτεροτήτων των μαθητών και στη χάραξη συγκεκριμένης τακτικής. Παρακάτω παρουσιάζεται ένα γενικό παράδειγμα διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Παράδειγμα

Το θέμα του μαθήματος είναι: Η σημασία του όζοντος για την ατμόσφαιρα.

Ο εκπ/κός αρχικά παρουσιάζει το θέμα χρησιμοποιώντας διαφορετικούς τρόπους (π.χ συζήτηση στην τάξη, διαφάνειες , προβολή video κ.λ.π)

Θέλοντας όμως οι μαθητές να εμβαθύνουν στην κατανόηση της σημασίας του όζοντος για το περιβάλλον, μελετάει και προσαρμόζει διάφορες παράλληλες δραστηριότητες για κάθε μαθητή ή ομάδα μαθητών.

Βασικοί στόχοι του εκπ/κού είναι :

1. Όλοι οι μαθητές να κατανοήσουν τι είναι το όζον και τις επιπτώσεις από την μείωσή του στην ατμόσφαιρα.
2. Όλοι οι μαθητές να εργαστούν προκειμένου να κατανοήσουν και να παρουσιάσουν τις βασικές έννοιες αποτελεσματικά.

Παράλληλα κάθε μαθητής πρέπει

- να παρουσιάσει την ατομική ή ομαδική εργασία του.
- να πάρει έντυπο υλικό (φωτοτυπίες κ.λ.π) για το θέμα, αλλά επιπέδου πολυπλοκότητας σχετικού με τις δυνατότητές του.
- να χρησιμοποιήσει το διαδίκτυο, με σχετικές οδηγίες του εκπαιδευτικού (οδηγίες για ιστοσελίδες που διαφέρουν ως προς την πολυπλοκότητά τους).

Έτσι δημιουργεί ομάδες εργασιών με βάση τις ανάγκες των μαθητών και αναθέτει δραστηριότητες.

Η **πρώτη ομάδα** που έχει τη μεγαλύτερη δυσκολία κατανόησης του θέματος, θα γράψει μια ανακοίνωση για την τηλεόραση και το ραδιόφωνο που θα απευθύνεται στους πολίτες της χώρας και θα παρουσιάζει με έντονο τρόπο το πρόβλημα, δηλ. τον κίνδυνο που επιφέρει η μείωση του όζοντος και τι πρέπει να κάνουν για να προφυλαχθούν.

Η **δεύτερη ομάδα** με μεγαλύτερη ικανότητα, θα κάνει μια δημοσκόπηση μεταξύ των μαθητών του σχολείου σχετικά με το θέμα. Θα χρησιμοποιήσουν έντυπο – ερωτηματολόγιο, θα επιλέξουν σχετικές ερωτήσεις για να μελετήσουν το βαθμό ενημέρωσης και κατανόησης του θέματος και θα αναλύσουν και θα παρουσιάσουν τα αποτελέσματα. Η παρουσίαση θα γίνει με διαγράμματα ή γραφικές παραστάσεις κ.λ.π.

Η **τρίτη ομάδα** με ακόμη υψηλότερη ικανότητα, θα κληθεί να γράψει ένα δοκίμιο σχετικό με το βαθμό που η ανθρώπινη δραστηριότητα μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στον κύκλο του όζοντος. Φυσικά όλες οι απόψεις του δοκιμίου θα πρέπει να τεκμηριωθούν με αξιόπιστα δεδομένα.

Η **τέταρτη ομάδα** θα ασχοληθεί με το θέμα: «Μπορούν οι ίδιοι οι άνθρωποι να συμβάλλουν θετικά στην αντιμετώπιση του προβλήματος; Με ποιον τρόπο; Ποιος είναι ο ρόλος των περιβαλλοντικών οργανώσεων;» Κάθε μαθητής αυτής της ομάδας μπορεί να θεωρηθεί ως εκπρόσωπος μιας οργάνωσης, που βλέπει με το δικό της τρόπο την επίλυση του προβλήματος. Θα υπάρξει διάλογος, αντικρουόμενες απόψεις και τελικά με συνθετικές διαδικασίες θα προκύψει η εργασία της ομάδας.

Ο εκπ/κός χρησιμοποιώντας τον παραπάνω τρόπο εργασίας δηλ. τη διαφοροποιημένη εργασία στην τάξη έχει πετύχει τους δύο βασικούς στόχους του.

Ο εκπ/κός λοιπόν προγραμματίσει, αφού πρώτα μελέτησε τις ανάγκες και ικανότητες των μαθητών, διαβαθμισμένες δραστηριότητες που είναι στις δυνατότητες κάθε ομάδας, ώστε όλες οι ομάδες να ανταποκριθούν.

Αναλυτικότερα διαφοροποίησε την εργασία στην τάξη, εφόσον για κάθε ομάδα χρησιμοποίησε διαφορετικές πηγές αναφοράς, διαφορετικό τρόπο στήριξης, διαφορετικό τρόπο παρουσίασης των εργασιών κ.λ.π.

Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας στην πράξη.

Από τα παραπάνω προκύπτει ένα εύλογο ερώτημα:

Τι διαδικασίες πρέπει να τηρήσω ώστε να εφαρμόσω διαφοροποιημένη διδασκαλία στην τάξη;

Αρχικά πρέπει να διευκρινιστεί ότι η προσπάθεια αυτή απαιτεί χρόνο και κόπο. Προαπαιτούμενα είναι η γνώση και εφαρμογή αφενός μεν ποικίλων τρόπων διδασκαλίας αφετέρου δε της διαγνωστικής αξιολόγησης.

Έτσι τον **πρώτο χρόνο** διδάσκω, επιλέγοντας ορισμένες διδακτικές ενότητες, με διαφορετικούς τρόπους από τον προσωπικό τρόπο διδασκαλίας μου (π.χ με τη ομαδοσυνεργατική μέθοδο ή την ενεργητική, με καταιγισμό ιδεών κ.λπ) ώστε να εξάγω χρήσιμα συμπεράσματα. Μετά επιλέγω μία διδακτική ενότητα και προσπαθώ να διαφοροποιήσω τον τρόπο εργασίας. Ορίζω τον βασικό στόχο, που πρέπει να κατανοήσουν όλοι οι μαθητές, και αφού σκεφτώ (π.χ ποιοί μαθητές προτιμούν τον α΄ ή β΄ τρόπο διδασκαλίας, τι ετοιμότητα και ποιά ενδιαφέροντα έχουν), εφαρμόζω διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης ανάλογα με τις δυνατότητες κάθε μαθητή ή ομάδας μαθητών. Μελετώ όλες τις λεπτομέρειες της εφαρμογής.

Επαναλαμβάνω τη διαδικασία, μετά την αναγκαία ανατροφοδότηση, σε μία νέα διδακτική ενότητα.

Το **δεύτερο χρόνο** επαναλαμβάνω τα στάδια του πρώτου χρόνου, με τις σχετικές βελτιώσεις που προέρχονται από την εμπειρία μου. Εφαρμόζω τη διαφοροποίηση σε αρκετές διδακτικές ενότητες (π.χ σε πέντε ή και περισσότερες).

Δεν πρέπει να βιάζομαι. Αν ακολουθήσω αυτόν τον όχι εντατικό ρυθμό μετά από 4-5 χρόνια θα μπορώ να εφαρμόζω αυτόν τον τρόπο εργασίας στην τάξη, χωρίς πλέον ιδιαίτερο κόπο, σχεδόν σε όλες τις διδακτικές ενότητες.

Τα αποτελέσματα θα αρχίσουν να φαίνονται από τον πρώτο χρόνο και θα βελτιώνονται εντυπωσιακά στη συνέχεια.

Συμπεράσματα.

Η επιδίωξη κάθε εκπ/κού πρέπει να είναι η μεγιστοποίηση του μαθησιακού αποτελέσματος για κάθε μαθητή. Οι διαφορές στην ετοιμότητα, στα ενδιαφέροντα και στον τρόπο που μαθαίνουν οι μαθητές, μας οδηγούν με ασφάλεια στο δρόμο της διαφοροποίησης της διδασκαλίας, που είναι πλέον μία αναγκαιότητα. Η διαδικασία αυτή της διαφοροποιημένης εργασίας στην τάξη, απαιτεί αυξημένη προσπάθεια από τον εκπαιδευτικό, αλλά είναι σίγουρο ότι επιφέρει αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση.

Χαρακτηριστικά είναι τα σχόλια μαθητών:

Ειρήνη, μαθήτρια Γ τάξης Ελληνικού Γενικού Λυκείου

Τα τελευταία 12 χρόνια ζω, αναπνέω και μεγαλώνω μέσα σε αυτό που αποκαλούμε «σχολείο». Αυτά τα 12 χρόνια μία είναι η αντιμετώπιση και το βλέμμα των καθηγητών και των δασκάλων ... στην ουσία μία ! Στα μάτια των εκπαιδευτικών είμαστε ένα ... Εμείς όμως είμαστε διαφορετικοί, διαφορετικοί ο ένας από τον άλλο και επιθυμούμε την ανάλογη αντιμετώπιση.

Σημαντικό επίσης είναι το σχόλιο ενός μαθητή Γυμνασίου, στην τάξη του οποίου ένας εκπ/κός εφαρμόζεε διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Μου αρέσει αυτή η τάξη, γιατί σ' αυτή συνεχώς συμβαίνει κάτι διαφορετικό. Οι άλλες τάξεις είναι σαν να τρως καθημερινά βούτυρο για μεσημεριανό γεύμα. Σ' αυτή την τάξη ο εκπ/κός ξέρει πραγματικά, πώς να μαγειρεύει. Είναι σαν να διαχειρίζεται ένα πραγματικά καλό εστιατόριο με πλούσιο μενού και όλα τα σχετικά.

Βιβλιογραφία:

- C.A. Tomlinson, Διαφοροποίηση της εργασίας στην αίθουσα διδ/λίας, εκδ. Γρηγόρη
C.A. Tomlinson, C.C.Eidson, Differentiation in Practice, ASCD 2003
C.A. Tomlinson, S.D.Allan, Leadership for differentiating schools and classrooms,
ASCD 2001